

Sreda, 9. januar 2002.
Pretpretresna konferencija
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.30 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA MEJ: Molim sekretara da najavi Predmet.

sekretar: Dobro jutro, časni Sude. *Predmet IT-9937-PT, Tužilac protiv Slobodana Miloševića.*

SUDIJA MEJ: Molim strane da se predstave.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, kao što vidite, gospođa Del Ponte (Del Ponte) u ime Tužilaštva. Ja, takođe, zastupam Tužilaštvo sa svojim kolegama gospodinom Rajnefeldom (Ryneveld) i gospođom Romano (Romano), koji će biti u timu Tužilaštva na ovome suđenju.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Za prijatelje suda, Stiven Kej (Steven Kay), član Kraljevske advokatske komore Engleske, Miša Vladimirov (Misha Wladimiroff) iz holandske advokatske komore i Branislav Tapušević, iz jugoslovenske advokatske komore.

SUDIJA MEJ: Početak suđenja u ovom predmetu određen je za 12. februar ove godine. Danas će se održati pretpretresna konferencija koja će se voditi u skladu sa pravilom 73*bis* Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnoga suda (Rules of Procedure and Evidence). Počecemo sa pitanjima koja se tiču Tužilaštva, zatim ćemo saslušati *amicus curiae* i na kraju ćemo se baviti pitanjima koja se tiču Odbrane, kada će optuženi dobiti priliku da govori.

Dakle, počinjemo sa Tužilaštvom. Široko govoreći, postoje tri pitanja koja se tiču svedoka i obelodanjivanja, zajedno sa dokaznim materijalima. Što se tiče svedoka, pravila zahtevaju od Pretresnog veća da odredi broj svedoka koji će biti pozvani, te da odredi vreme koje će biti na raspolaganju Tužilaštvu za izvođenje dokaza. Gospodine Najs, Pretresno veće, kao što znate, u svome nalogu o rasporedu zatražilo je od Tužilaštva da nas informiše u vezi s brojem svedoka koji će biti pozvani, redosledom njihovog saslušavanja, kao i da nas obavestite o svim pitanjima koja se tiču zaštitnih mera, a koja nisu pokrivena prethodnim nalogima. Zamoliću vas da o tome govorite. Isto tako o broju pisanih izjava koje nameđavate da predložite kao dokazni materijal. Imam još neke stvari koje bih spomenuo u vezi sa prihvatljivošću dokaza, ali možda bi bilo dobro da pre svega obradimo pitanje broja svedoka, kao i njihovog redosleda.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, danas će gospodin Rajnefeld govoriti o svim pitanjima koja se spominju u vašem nalogu o rasporedu, pogotovo o pitanjima 1(A) do (F) i, naravno, ovi će vam dokumenti biti od pomoći, kao i drugima. Postoje tri teme o kojima bih ja danas hteo da govorim. U nekom trenutku ću vam reći o čemu se radi, pa ću onda, ukoliko je to prihvatljivo, dati reč gospodinu Rajnefeldu. Tri pitanja o kojima bih hteo da govorim jesu: prvo, da li optuženi treba da dobije bilo kakvo dodatno upozorenje u vezi s onim što govori tokom postupka. Drugo pitanje je, a tiče se ne samo ovog suđenja već i pridruženih suđenja koja pokrivaju druge dve optužnice, da li i ako da, kako detalje o zaštićenim svedocima dostaviti optuženom, koji, po svemu sudeći, ne priznaje autoritet ovog suda. Treće o čemu bih hteo uopšteno da govorim, a u vezi čega je dostavljen veliki izveštaj, jeste pitanje obelodanjivanja ekskulpatornog materijala po pravilu 68. Nakon što sam identifikovao teme, dao bih reč gospodinu Rajnefeldu da govori o drugim stvarima koje su postavljene. Postoji jedan dokument koji će on svima podeliti. Kopije su kod mene i zamoliću sudskog poslužitelja da ih podeli.

SUDIJA MEJ: Gospodine Najs, možda bi bilo dobro da vi rešite temu obelodanjivanja, kada budemo uopšteno govorili o obelodanjivanjau dokumenata. Takođe, bilo bi dobro da se bavite drugim dvema stvarima na kraju, kada završimo sa ostalim temama Tužilaštva.

TUŽILAC NAJS: Svakako, časni Sude.

SUDIJA MEJ: Molim da nam se podele ti dokumenti.

TUŽILAC NAJS: Imamo četiri kopije za Pretresno veće, jednu kopiju za optuženog i tri za amikuse.

SUDIJA MEJ: Gospodine Rajnefeld, izvolite.

TUŽILAC RAJNEFELD: Hvala, časni Sude. Časni Sude, predlažem, ako mi se dozvoli, da se bavim pitanjima koja proizilaze iz vašeg naloga od 4. januara, a pogotovu o tačkama od (A) do (F), koje se u njemu pojavljuju. Prvo ćemo se baviti tačkom (A), koja se odnosi na broj svedoka koji će biti pozvani. Tužilaštvo predviđa da će pozvati otprilike 110 svedoka, što će svedočiti *viva voce* od potencijalnih 201, koji su identifikovani po pravilu 65ter. Ta lista je dostavljena 26. novembra. Istoga dana Tužilaštvo je kazalo da će tražiti da se pozovu dodatni svedoci koji momentalno ulaze u okvire restrikcija po pravilu 70. Na poslednjoj statusnoj konferenciji 11. decembra Tužilaštvo je obavestilo Pretresno veće da predviđa za svedoke grupu takozvanih insajdera. Radi se o grupi koja može biti od velike vrednosti. Biće ih između 25 i 30. Oni se nalaze u broju 110, koji sada iznosimo Sudu. Dakle, mislim da je ukupan broj svedoka 231. Od toga, Tužilaštvo će pozvati 110 *viva voce* svedoka, a uz dozvolu Suda predložićemo da preostala 123 svedoka koji će govoriti o određenim zločinima, budu po pravilu 92bis. Naravno, Sud ne garantuje da će se izjave svedoka podneti u skladu sa 92bis. Ukoliko ne dobijemo takvu dozvolu, onda ćemo tražiti dozvolu da te svedoke pozovemo *viva voce*. Dakle, taj broj

svedoka je, po našem mišljenju, dovoljan da dokažemo ono što želimo da dokažemo. Od 110 svedoka koje sam sada pomenuo i koje ćemo uživo pozvati, istražitelja i svedoka zločina biće, otprilike, 48; svedoci o politici, od kojih 10 ulaze u okvir pravila 70, njih će biti oko 25; sudskih veštaka, 11; insajderi, rekli smo da će ih biti od 25 do 30. Predviđam da će ih biti oko 20. Sa mnogima od njih se još uvek radi. Imamo i šestoricu raznih, dakle, ukupno 110 svedoka. Takođe ste tražili da govorim o pitanju zaštitnih mera koje će se, verovatno, tražiti za svedoke. 14. novembra prošle godine Pretresno veće je odobrilo naš zahtev da se odobre zaštitne mere dvadesetdevetorici identifikovanih svedoka i njima je dodeljen pseudonim od K-1 do K-29. Zasada Tužilaštvo nema drugih svedoka koji su iskazali zabrinutost za svoju sigurnost i tražili zaštitne mere. Ipak, tokom suđenja može da se dogodi da neki svedoci iz raznih razloga odluče da traže zaštitne mere. Na primer, neki od potencijalnih svedoka insajdera, koji se slože da svedoče, mogu tražiti zaštitne mere. Takođe, slično tome, svedoci koji su pokriveni restrikcijama po Pravilu 70, mogu zahtevati da svedoče samo ako im se odobre zaštitne mere. Tužilaštvo predlaže da to pitanje iskaže pristupom "slučaj po slučaj", kako se suđenje bude odvijalo. Sada nešto o redosledu po kom će se pozivati svedoci. Pre nego što sam počeo da govorim dobili ste spisak svedoka i, ukoliko bih mogao da pomognem, hteo bih da vam dam pregled šta te kolone znače i kako smo do toga došli. Kao što vidite, tu ima pet kolona. Na levoj strani, pod reči "datum" je naš datum kada mi želimo da pozovemo svedoke. Pretpostavljajući da bi suđenje trebalo da počne 12. februara, predviđamo da će prvog dana najviše vremena otići na uvodni govor i razna administrativno-pravna pitanja. Ako budemo pesimistični u vezi s tim koliko će to trajati, onda je lako moguće da ćemo početi sa prvim svedokom 13. januara i onda će se ta lista, shodno tome, menjati. U sledećoj koloni je broj svedoka, njih 90, koje smo identifikovali. Nalaze se na poslednjoj strani, strani osam. To su svedoci koji će svedočiti *viva voce*. Treća kolona pokazuje 92bis svedoke, dok se u sledećoj koloni nalaze njihova imena. U poslednjoj koloni se nalazi prvo-

bitni broj svedoka, kako je bilo napisano u podnesku, po Pravilu 65ter. Dakle, na primer, kada nakon broja sedam, 19. februara dođemo do toga, videćete prvog svedoka po Pravilu 92bis, koji je treći svedok na listi, po Pravilu 65ter. To tako funkcioniše. Primetićete da postoje podnaslovi, koji pokazuju način na koji Tužilaštvo predviđa kako će se razvijati pregled. Pogledajte "Uvod i pregled" i tu imamo četiri svedoka. Zatim idemo na svedoke koji će svedočiti o deportacijama i to se nastavlja do dna prve, druge i skroz do kraja treće stranice, kada dolazimo do "Analize o deportacijama". Ovde ćemo pozvati neke veštake, kao i neke svedoke po Pravilu 92bis. U sledećoj koloni se nalaze osobe i kontakti sa Miloševićem, sa imenima ljudi i tako dalje. Ovaj deo dokumenta sam po sebi objašnjava kako ćemo raditi. Do danas smo dobili indikaciju za uskršnju pauzu Suda. Napravili smo projekciju pojavljivanja svedoka i trajanja njihovog svedočenja najbolje što smo mogli. Ovo je najbolja procena koju smo mogli da napravimo. To zavisi i od dužine unakrsnog ispitivanja, bilo od strane amikusa, optuženog, ili Pretresnog veća. Da završim ono što sam počeo. Na petoj stranici zaustavljamo se kod broja 49. Po našoj proceni to je 28. mart i nakon toga više nemamo raspored sudskih zasedanja, tako da ne znamo koliko dana i kako ćemo zasedati. Tu ćete videti dalje brojke koje nose oznake plus jedan, plus dva, plus tri, a to znači prvi dan, drugi dan, treći dan, kako idu redom i tako sve do kraja.

SUDIJA MEJ: Ne vidim zašto bi bilo teškoća u vezi ovoga, ali ako pretpostavimo da ćemo zasedati do pauze koja je početkom avgusta, kada predviđate da ćete zaključiti sa izvođenjem svojih dokaza?

TUŽILAC RAJNEFELD: Na osnovu ovih procena teško je predvideti kada ćemo završiti izvođenje dokaza, zato što ne znamo trajanje unakrsnog ispitivanja.

SUDIJA MEJ: Da, to prihvatamo.

TUŽILAC RAJNEFELD: Predviđam da ćemo završiti do kraja septembra, naravno, uključujući i pauzu u avgustu. Ipak, možda je moguće završiti i do kraja jula.

SUDIJA MEJ: Pretresno veće je razgovaralo o ovom Predmetu i mogu vam reći da je nama na umu da izvođenje dokaza treba da traje kraće. Prva stvar, što se tiče raznih incidenata, treba da pozovete po jednog svedoka. Nakon što sam kratko pogledao ovaj dokument, izgleda da je to upravo ono što tražite?

TUŽILAC RAJNEFELD: Da.

SUDIJA MEJ: Takođe smatramo da je moguće smanjiti broj pisanih izjava koje ćete predložiti. Ako imate svedoka koji pokriva veći deo nekog incidenta, to treba da bude dovoljno. Ono što konkretno mislimo jeste da ne sme biti ponavljanja svedočenja.

TUŽILAC RAJNEFELD: Ponavljanje, za razliku od potkrepljivanja.

SUDIJA MEJ: Da, ponavljanje.

TUŽILAC RAJNEFELD: Razumem.

SUDIJA MEJ: Naravno, sve zavisi od načina na koji će se razvijati ovaj predmet. Međutim, ukoliko neki deo svedočenja ne bude osporavan, onda neće biti potrebe da se stvari ponavljaju. Naravno, ukoliko nešto bude osporavano, onda može doći do potrebe da se nešto ponovi u svrhu potkrepljivanja.

TUŽILAC RAJNEFELD: Mogu reći Sudu da ćemo mi, naravno, ponovo razmotriti sve ove stvari. Međutim, jedan svedok ne daje celokupnu sliku mesta zločina; prema tome, mi smo pozvali najmanji mogući broj svedoka, koji, kad se svedočenja slože zajedno, govore o onome o čemu treba, po našem mišljenju, da govore, kao da se radi o nekoj slagalici. Svaki svedok će reći svoj deo. Na

primer, da bismo govorili o deportaciji, ili ubistvu, možda ćemo dovesti tri, ili četiri svedoka kako bi se konkretni incident na adekvatan način objasnio. Jedan svedok to ne bi mogao da uradi. Naravno, mi ćemo sve to razmotriti i ukoliko bude svedoka koji će stvari ponoviti, onda ih nećemo pozivati putem Pravila 92*bis*. Drugim rečima, broj svedoka po Pravilu 92*bis* bi mogao da se smanji. Međutim, prema mom shvatanju, to smo već pokušali da uradimo i neki svedoci u svom svedočenju daju delove koji su nužni da se, po našem mišljenju, dokaže konkretna pravna karakteristika tačke iz optužnice. Mi ćemo to, svakako, dalje razmotriti. Možda sam bio previše pesimističan kada sam govorio o tome kada bi moglo biti završeno izvođenje dokaza Tužilaštva. Ipak, moje iskustvo ovde je takvo da se stvari ne mogu ubrzavati. Obično unakrsno ispitivanje i druge stvari uzmu dosta vremena. U međuvremenu se pojavljuju i razna pravna pitanja, koja uzimaju delove ili cele dane. Mi to nismo uključili u našem predviđanju potrebnog vremena. Mi ćemo, jednostavno, pozivati svedoke jednog za drugim. Možda sam previše pesimističan, ali ne mogu da zamislim da bismo mogli završiti pre kraja jula.

SUDIJA MEJ: Želeo bih da budem siguran da sam razumeo ovaj dokument i brojke koje su tu navedene. U dokumentu se navodi broj svedoka koji će uživo svedočiti. Čini mi se da njih ima 90, a postoji mogućnost da se pozove dodatnih 20. Da li je to onda vaših 110?

TUŽILAC RAJNEFELD: Da, to je mojih 110.

SUDIJA MEJ: Zatim imate pismene izjave po pravilu 92*bis* i njih ima 123?

TUŽILAC RAJNEFELD: To je apsolutno tačno.

SUDIJA MEJ: Želeo bih da istaknem još jednu stvar, a tiče se svedočenja veštaka. Mislim da po onom što je do danas obelodanjeno

imamo devet veštaka, čija se imena nalaze u fascikli koju ste nam poslali. Sada govorite o 11, a obelodanili ste devet. Brinu me preostala dvojica. Kada, kao što je to ovde slučaj, imamo optuženog koji lično sebe zastupa, biće potrebno da Pretresno veće pokloni posebnu pažnju prihvatljivosti dokaza. To naglašavam pre samog suđenja. Ako pogledate detalje o veštacima, a to je jedina stvar koju sada imamo, primećujem da nameravate da pozovete vojnog analitičara iz Tužilaštva, koji treba da opiše organizaciju srpskih snaga na Kosovu. Mi ćemo morati prvo da proanaliziramo njegove kvalifikacije. Prema tome, želeo bih da vas dovoljno rano o tome obavestim. Druga stvar koju želim da pomenem: prema vašem popisu pozvaćete nekoga koga ste nazvali istoričarem koji bi se, po svemu sudeći, bavio istorijskim kontekstom odnosa između Srba i Albanaca na Kosovu. Ponovo vas upozoravam da ćemo vrlo pažljivo gledati na takvu vrstu svedočenja. Tačno je da su ranije pred ovim sudom pozivani istoričari kao svedoci, međutim, ipak treba ograničiti količinu dokaza koje dobijamo na taj način. Broj svedočenja o istorijskom kontekstu koji želimo da čujemo, veoma je ograničen.

TUŽILAC RAJNEFELD: Da, to mi je jasno i znam da su u ranijim slučajevima takvi svedoci potrošili čak četiri ili pet dana sudskog vremena. Međutim, to nije naša namera. Mi želimo da damo tek grubu skicu opšteg konteksta i o događajima koji su doveli do sukoba na Kosovu, kao što je moj uvaženi kolega, gospodin Najs, već objasnio. Kosovo je zadnje poglavlje čitavog sukoba i Sud, jednostavno, mora da čuje istorijsku perspektivu onoga što se dogodilo. Siguran sam da će moj uvaženi kolega, gospodin Najs, detaljnije govoriti o tome, ukoliko bude bilo potrebno. Zahvaljujem se što ste nas upozorili na ove stvari i želeo bih da kažem da, kad je reč o vojnom analitičaru, mi imamo presedan. Vojni analitičari su pozivani da svedoče u drugim predmetima u ovom sudu. Međutim, cenim to što ste rekli i mi ćemo se pobrinuti da on bude kvalifikovan svedok. Ukoliko mogu da nastavim...

SUDIJA MEJ: Prvo ćemo da govorimo o ovim pitanjima, pa ćemo tek onda da pređemo na obelodanjivanje, osim ukoliko vi nemate nešto što se tiče obelodanjivanja, a odnosi se na ono što ste do sada rekli. Želeo bih da obelodanjivanje bude odvojena tema.

TUŽILAC RAJNEFELD: U ovom trenutku se još uvek bavimo redosledom svedoka.

SUDIJA MEJ: Ako želite još nešto da dodate, možete.

TUŽILAC RAJNEFELD: Želeo bih sada da govorim o (D) i (E), što se tiče obelodanjivanja. Onda verovatno i o (F). (D) je broj izjava svedoka, odnosno transkripata iz prethodnih svedočenja i mislim da se tu radi o 123 izjave svedoka. Međutim, još nisam sa vama govorio o predloženom vremenskom rasporedu, mada se taj vremenski raspored vidi na popisu svedoka. Drugim rečima, prvi bi došli devetnaestog. Nadamo se da će izjave 92*bis* biti spremne pre suđenja. Budući da one moraju biti prevedene na albanski, moramo reći da ih na tom jeziku nemamo u ovom trenutku. Međutim, rečeno nam je da će do vremena kada nam one budu potrebne, te izjave biti prevedene. Konačno, kad je reč o ovoj temi, Sud nas je pitao da li postoje neki transkripti prethodnih svedočenja koje želimo da uvrstimo. Koliko je meni poznato, u ovom trenutku ne želimo da uvrstimo nikakve transkripte ranijih svedočenja. Naravno, ovde se radi i o stvari o kojoj se ranije nije sudilo pred ovim sudom. Ukratko bih nešto rekao o tački (E), pre nego što gospodin Najs bude govorio o ostatku obelodanjivanja...

SUDIJA MEJ: Čekajte da se prvo pozabavimo svedocima. Moramo o tome doneti odluku pre nego što odemo na obelodanjivanje. Prvo, pomozite nam u vezi sa zaštitnim merama.

TUŽILAC RAJNEFELD: Da.

SUDIJA MEJ: U ovom trenutku postoji 29 naloga u vezi sa svedocima sa pseudonimom. Jedna stvar koju ćemo morati da razmotrimo, u kom trenutku će biti prikladno da obelodanite identitet tih svedoka? U prošlosti smo u nekim predmetima izdavali naloge, recimo, 30 dana pre svedočenja svedoka, a ponekad bismo taj rok i skraćivali. Šta želite da uradimo u ovom predmetu?

TUŽILAC RAJNEFELD: Ovo se povezuje sa onim što je moj uvaženi kolega ranije rekao. Dakle, on je želeo da govori o tome. Pitanje je da li jeste ili nije prikladno da se imena svedoka pod zaštitnim merama obelodane nekome ko je izričito rekao da ne prihvata jurisdikciju ovog suda, i o tome će govoriti gospodin Najš.

SUDIJA MEJ: Ne. Mi ćemo se baviti obelodanjivanjem kao zasebnom temom. U ovom trenutku bavićemo se samo nalogima za svedoke koje ste već spomenuli i koje tražite od nas. O tome ćemo sada odlučiti.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Gospodine Rajnefeld, razmotrili smo vaše argumente. Kao što sam rekao, imali smo priliku da već ranije uopšteno razmotrimo tu temu i za svrhu odgovarajućih pravila smatramo da bi 90 svedoka trebalo da bude dovoljno, imajući u vidu kompleksnost ovog predmeta. Međutim, to vas ne sprečava da tokom suđenja uputite zahtev za dodatne svedoke, naravno, ukoliko pokažete valjani razlog i ukoliko takvih svedoka bude. Ipak, trebalo bi da počnete da radite na osnovu brojke od 90 svedoka. Ukoliko pređete tu cifru, morate to da opravdate. To je naš nalog. Isto tako, molim vas da još jedanput pogledate izjave po Pravilu 92bis. Sada nećemo izdavati nalog u vezi s tim, međutim, morate da imate na umu komplikacije koje proizlaze iz veoma velikog broja svedoka. Prema tome, molim vas da to još jednom razmotrite i pokušate da vidite da li biste mogli sve ove incidente pokriti i sa ograničenim brojem svedoka. Kad je reč o vremenskom raspo-

redu, kasnije ćemo se pozabaviti određivanjem tog rasporeda. Međutim, Pretresnom veću se čini da vi treba da izvedete svoje dokaze do letnjeg sudskog raspusta. Datum za to još nije fiksiran u ovom trenutku, ali će verovatno biti negde početkom avgusta. Prema tome, to vam daje nešto više od pet meseci. To su naši nalozi o svedocima. Naravno, to sve zavisi i od toga šta druge strane imaju da kažu. Međutim, u ovom trenutku to je naš nalog.

TUŽILAC RAJNEFELD: Hvala. Znači 90 svedoka po izboru Tužilaštva?

SUDIJA MEJ: Da.

TUŽILAC RAJNEFELD: Znači, ograničili ste samo broj?

SUDIJA MEJ: Da.

TUŽILAC RAJNEFELD: I ukoliko bude potrebno da se taj broj prebaci mi, naravno, imamo mogućnost da podnesemo zahtev i da kažemo zašto je to potrebno?

SUDIJA MEJ: Da.

TUŽILAC RAJNEFELD: Hvala. Želeo bih još samo kratko da spomenem druge dve stvari, pre nego što predam reč gospodinu Najsu. Ako mi dozvolite, prvo bih govorio o pitanju (F), a to je sadašnje stanje prevoda svih dokumenata na jedan od radnih jezika Suda, koji će biti iskorišćeni kao dokazni predmeti. Mogu li sada da govorim o tome?

SUDIJA MEJ: Da.

TUŽILAC RAJNEFELD: A, u redu, hvala. Dakle, situacija kakva je bila juče u 10.00 jeste da je 86 poso od predloženih dokaznih predmeta dostupno na engleskom. Kao što znate, mi smo prili-

kom određivanja po Pravilu 65ter naveli moguć 1471 dokazni predmet. Od njih je 700 već prevedeno na engleski, a ostali su u prevodilačkoj službi. Juče 159 dokumenata nije bilo prevedeno. Nadamo se da će biti prevedeni do početka suđenja. I, konačno, još jedna stvar, a to je sadašnja situacija sa obelodanjivanjem. Pre nego što moj kolega bude govorio o drugim stvarima o obelodanjivanju, mi smo već Sud obavestili da su dokumenti po Pravilu 66(A)(i) bili završeni već krajem novembra. Kad je reč o Pravilu 66(A)(ii) mi smo to analizirali u našem izveštaju Sudu od 4. januara u paragrafima 5 i 6. Znači, 72 izjave su obelodanjene na BHS-u do 29. novembra. 19. decembra su obelodanjene još 24 izjave od predviđenih 43 i dodatnih 21 izjava koje se tiču svedoka koji su dobili zaštitne mere, ali one još uvek nisu obelodanjene. Te izjave podležu nalazima koje ćete vi eventualno danas doneti. Dakle, one postoje i dostupne su. Prema tome, kad je reč o izjavama po Pravilu 66(A)(ii), one se još uvek prevode i nadamo se da ćemo ih dobiti do kraja ovog meseca. Nadamo se da ćemo do kraja januara imati sve izjave na engleskom, odnosno na odgovarajućem jeziku, za obelodanjivanje.

SUDIJA MEJ: Kad je reč o dokaznim predmetima Pretresno veće će dati sledeći nalog: nijedan dokazni predmet ne može biti uvršten u dokazni materijal ako nije preveden. Čini mi se da je to jednostavno. Malo kasnije ću se vratiti na dokazne predmete. Sada bismo mogli da govorimo o obelodanjivanju izjava svedoka. Videli smo vaš izveštaj i došli smo do sledećeg zaključka, naravno, uzevši u obzir ono što druge strane žele da iznesu, kad za to dođe vreme da izjave svedoka, koji će svedočiti uživo, treba obelodaniti pre početka suđenja. To znači da se tim izjavama mora dati prioritet. Ukoliko izjave ne budu obelodanjene, mi ćemo morati da razmislimo da li tog svedoka uopšte treba pozvati ili ne. U svakom slučaju, ne može se pozvati nijedan svedok sve dok ne protekne 30 dana od obelodanjivanja njegove izjave. Kad za to dođe vreme vratićemo se na pitanje obelodanjivanja identiteta svedoka. Kad je reč o izjavama po Pravilu 92bis, o svedocima koji podležu pod

tu odredbu, pravilo predviđa da se ne može zahtevati da se ta svedočenja uvrste u spis sve dok ne protekne 14 dana od obelodanjanja. Samo vas podsećam na to.

TUŽILAC RAJNEFELD: Želim da razjasnite jednu stvar. Ako sam vas dobro shvatio, ukoliko kažemo da će prvi svedok biti pozvan, na primer, 13. februara, to znači da treba da bude obelodanjen 30 dana ranije? Drugim rečima, do petka?

SUDIJA MEJ: Da.

TUŽILAC RAJNEFELD: U redu. Hvala. Da, to je bilo i moje tumačenje. Samo sam želeo da utvrdim na šta imam pravo.

SUDIJA MEJ: U redu. Drago mi je da je to jasno. Dok još stojite, gospodine Rajnefeld, možda bismo se mogli pozabaviti nekim pitanjima u vezi dokaznih predmeta. Primećujem da zasada imamo 1471 dokazni predmet, koje ste obelodanili. Ipak, postoji i određena zabrinutost u vezi sa nekima od njih. Pre svega, primetili smo da ste obelodanili 55 video snimaka i rekli ste nam kakva je njihova relevantnost, ali kada ih pogledamo izgleda da mnogi od tih snimaka daju puno dokaza iz druge ruke, koji su irelevantni. To je samo na prvi pogled. Pravo Suda je da usvoji inserte video snimaka, vesti ili delove nekih TV programa. Ipak, postoji i broj koji izaziva našu zabrinutost. Ono što želim da kažem je da morate da razmislite o relevantnosti i usvojivosti, a u datom trenutku možete izneti vašu argumentaciju. Mogu da navedem te brojeve za vas. To su: 2478 do 2488, 2510 i 2511, 2514 i 2517 do 2523. Molim vas da ponovo pogledate te video snimke i ukoliko želite da ih uvrstite u spis, mi ćemo saslušati vašu argumentaciju o njima. Drugo područje koje, takođe, izaziva zabrinutost je u dokumentima o politici, kako se opisuju, a na umu mi je otprilike 187 novinskih izveštaja. Tu isključujem izveštaje policije ili vojske, koje ste spominjali, ali izgleda da ima 187 drugih izveštaja. Još jedanput vas molim da ponovo razmotrite usvojivost tih izvešta-

ja, njihovu relevantnost, pogotovo u slučaju kada se ne spominje optuženi. Slično tome, zabrinuti smo u vezi knjiga koje ste spominjali, u redovima 1170, 1199, 1560 i 2269. Isto tako, postoje i dva transkripta svedočenja koja se pojavljuju na vašoj listi dokaznih predmeta. Možda bi bilo dobro da pregledate još jedanput te transkripte koji se pojavljuju u spisku dokaznih predmeta, da vidite da li želite i dalje da ih koristite. Ne znam šta predlažete u vezi sa njima. S druge strane vojni i policijski izveštaji i naređenja, službeni izveštaji i izveštaji posmatrača se obično usvajaju na ovom sudu i po našem mišljenju oni su *prima facie* usvojivi, ukoliko se na njih ne uloži prigovor.

TUŽILAC RAJNEFELD: Hvala, časni Sude. Mi stalno pregledamo i redigujemo te dokumente, koji su trebali da budu dostavljeni još 26. novembra. Mi nećemo ponuditi da se svi usvoje. Svakako ćemo skratiti listu, odnosno smanjiti broj dokumenata, verovatno napola.

SUDIJA MEJ: Transkripti svedočenja se nalaze u redovima od 1206 do 1218.

TUŽILAC RAJNEFELD: Hvala.

SUDIJA MEJ: Osim ako nemate ništa drugo da kažete, hvala vam, gospodine Rajnefeld.

TUŽILAC RAJNEFELD: Hvala i vama, časni Sude. Gospodine Najs (Nice).

TUŽILAC NAJS: Govoriću o onome što sam ranije pominjao. Počecu sa pitanjem obelodanjivanja, zato što je Pretresno veće zabrinuto zbog toga. Do ovoga suđenja, ispravite me ako grešim, svaki optuženi i svaki advokat optuženog je poštovao Tribunal i to je uticalo i na odluke Međunarodnog suda. Ovo je prvi slučaj kada imamo nekoga ko otvoreno odbija da prizna ovlašćenja ovo-

ga suda, pa je i ovo prvi predmet kod kog treba razmisliti, kako Tužilaštvo, tako i vi, časni Sude, u vezi pitanja može li takva osoba imati pravo da dobije detalje koji se čuvaju u interesu bezbednosti svedoka, pogotovu što se tiče njihovog identiteta. Proverili smo sudske prakse da bismo videli postoje li kakve smernice u vezi s tim, međutim, ništa nismo pronašli. Po našem mišljenju, ovo je dosta težak problem i to zato što, iako, naravno, Sud može reći "mi ćemo izdati nalog i kršenje tog naloga za sobom povlači sankcije", optuženi će znati ako se takav nalog uz pretnju kaznom donese, da li postoji ikakva pretnja u vezi kažnjavanja u slučaju kršenja naloga, ali Pretresno veće shvata da se bavimo osobom koja ne poštuje naloge koje Pretresno veće donese. Mi znamo da optuženi, po svemu sudeći, odbija da primi materijal koji mu se dostavlja. Koliko shvatam, materijal mu stoji na raspolaganju i nalazi se u sobi, koja služi za njegovu upotrebu. U takvim okolnostima mi tražimo od Pretresnog veća da razmotri mogućnost da se detalji identiteta zaštićenih svedoka ne obelodane optuženom do onoga trenutka kada određeni svedok uđe u sudnicu, osim ako optuženi bude spreman da se obaveže pred Međunarodnim sudom da će poštovati restrikcije, koje bi se u tom smislu njemu nametnule sudskim nalogom. Skrećemo vam pažnju da, iako svi drugi optuženi i njihovi advokati poštuju i priznaju Međunarodni sud, bilo je nekoliko primera da su izdati konkretni nalozi advokatima kojima su se nametale restrikcije u vezi načina kako da se bave određenim materijalom. Na primer, setićete se nekih naloga iz drugih predmeta gde se advokatima kaže da se određeni materijal više nikome ne sme pokazati, osim ako je to bitno za pripremu Odbrane. Recimo, to bi bio jedan opšti nalog. S tim na umu, mi tražimo da naprosto kažete da se ne daju nikakvi detalji, osim ako optuženi ne prihvati na sebe obavezu da to poštuje. Ako Pretresno veće smatra da se takvi podaci moraju obelodaniti pre nego što svedok uđe u sudnicu, mi tražimo od Suda, s obzirom na to da optuženi ne priznaje ovaj sud, dakle, mi tražimo od vas da taj vremenski period bude što je moguće kraći i tražili bismo od vas da razmotrite period ne duži od dve nedelje.

SUDIJA MEJ: Govorim samo u svoje ime. Teško je shvatiti kako optuženi može da priprema unakrsno ispitivanje, ako ne zna identitet svedoka. On bi mogao da se priprema, ali kako se može potpuno pripremiti za unakrsno ispitivanje ako ne zna identitet svedoka. Budući da on zastupa samoga sebe, on mora biti u stanju da se kvalitetno pripremi.

SUDIJA ROBINSON: Hteo bih da se nadovežem, gospodine Najs, na ovo što je rekao predsedavajući sudija i što potpuno podržavam. Već sam imao priliku da kažem kako činjenica da je optuženi rekao da ne priznaje ovaj sud, nema pravnu posledicu za Sud. To ne treba da bude problem koji treba uzeti u obzir prilikom rešavanja pitanja obelodanjivanja, pogotovo ako bi to dovelo u opasnost izvođenja njegovih dokaza. Bavili smo se pitanjima sudske prakse i pitanjima nadležnosti, koja je optuženi istakao. Verovatno će tu biti određenih kontradikcija za usvajanje stava, s obzirom na takozvano nepriznavanje ovoga suda od strane optuženog. Kao što sam rekao, to nije faktor koji bi trebalo uzeti u obzir. Nema pravnih posledica. I kako je rekao predsedavajući sudija, bilo bi sasvim neprikladno da se tako nešto uradi zato što bi to dovelo u opasnost izvođenja njegovih dokaza. Ono što moramo da uradimo, uprkos tome što on ne priznaje jurisdikciju ovoga suda, uprkos tome što on ne priznaje ovaj sud, na nama je da mu obezbedimo fer suđenje. To je temeljno načelo kojim se mi vodimo. Optuženi neće imati fer suđenje ako se ne obelodane detalji o svedocima. To je moj stav.

SUDIJA MEJ: Mislim da smo u nekim predmetima, ako se dobro sećam, izdavali naloge koji su pokrivali period od samo 10 dana, za svedoke koji će govoriti o osetljivim pitanjima.

TUŽILAC NAJS: Da, časni Sude, vi ste davali takve naloge i ako mogu samo da odgovorim na primedbu sudije Robinsona (Robinson). Naravno da činjenica što optuženi kaže da ne priznaje Sud nema pravnu posledicu na status rasprava, odnosno na

važnost i snagu sudskih naloga. Razlog zbog kog od vas tražim da razmotrite ovo pitanje i da uzmete u obzir što kraći vremenski rok za obelodanjivanje imena jeste činjenica da neko kaže da ne prizna je Sud i njegove naloge. To legitimno povećava zabrinutost Suda, a i Tužilaštva, jer može da dođe do kršenja tih naloga. Ta briga je u našem zajedničkom interesu za potpunu zaštitu svedoka.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Cenim što ste počeli da razmišljate o ovom pitanju na pragmatičan način, a ne kao o jednom pravnom pitanju. Bez obzira na to, mislim da glavno pitanje kojim moramo da se pozabavimo jeste pravično suđenje za optuženog. Mi ćemo možda razmotriti taj vremenski period od 10 dana, s obzirom na to da postoji presedan.

SUDIJA MEJ: Imamo na umu 10 dana.

TUŽILAC NAJS: Hvala, časni Sude, više neću govoriti o tome u ovim okolnostima. Mogu li da kažem dve stvari u vezi sa listom? To je trebalo da kažem ranije. Prvo, spiskovi su sačinjeni i razdeljeni jutros. Iskustvo pokazuje da dokumenti koji se ne dostave pravilno, mogu kasnije postati relevantni i onda ih je teško pronaći. Mi ćemo to arhivirati, sa tačnim brojem u Sekretarijatu i na taj način će to postati deo dosijea. Ako pogledate ovaj dokumenat, prvi svedok za koga su odobrene zaštitne mere pojavljuje se 20. februara. Radi se o svedoku K-19 i u skladu sa nalogom Suda podaci o tom svedoku biće obelodanjeni nekoliko dana pre nego što počne da svedoči. Hvala vam za to. Mislim da ništa više nemam da kažem po pitanju obelodanjivanja.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Oprostite, časni Sude, znam da je teško kada se krene dalje da se vrati na prethodnu temu, ali amikusi imaju određenu zabrinutost u vezi sa pitanjem obelodanjivanja. Mislimo da ne bi bilo pravilno da mi budemo izloženi odredbi Suda koja bi pokrivala rok od 10 dana, zato što bi to moglo da nas onemogućući da se adekvatno pripremimo za suđenje.

SUDIJA MEJ: Hajde da rešimo taj problem. Šta predlažete u vezi sa tim?

TUŽILAC NAJS: Dugoročno govoreći, mislimo da je to adekvatno. Poslednjih dana nisam imao prilike da govorim o ovome, mada jesam o nekim drugim konkretnim pitanjima. Ne znam koji rok odgovara amikusima.

SUDIJA MEJ: 30 dana?

PRIJATELJ SUDA KEJ: 30 dana je uobičajeni rok i bilo bi nepravično prema nama da nam se taj period uskrati u smislu priprema koje moramo da obavimo.

SUDIJA MEJ: U redu, 30 dana.

TUŽILAC NAJS: Nemamo prigovor na to. Mogu da krenem na sledeću temu o kojoj bih želeo da govorim, a tiče se onoga što je optuženi rekao ili što bi mogao da kaže u Sudu kada Pretresno veće zatraži od njega da odgovara na određena pitanja ili kasnije, kada se budemo bavili svedocima. Sproveo sam jedno neformalno istraživanje među svojim kolegama koji rade u sistemu kontinentalnog prava, gde se na suđenjima može direktno govoriti među svedocima i tako dalje. Postoje razlike između kontinentalnog prava i common law. Zajedničko mišljenje svih mojih kolega jeste da pažnja u takvim sistemima možda nije suštinska, pre nego što ono što optuženi kaže postane bitno za suđenje. Ipak, ja smatram da oni verovatno nikada nisu imali posla sa ovakvim predmetom. Mišljenje je svih da bi bilo dobro da se optuženi upozori, možda jednom ili više puta, da ono što kaže može postati relevantno za predmet. O ovom pitanju sam razgovarao sa gospodinom Vladimirovim pre nekoliko dana telefonom. Mislim da se i on slaže, iako je njegovo mišljenje da upozorenje treba dati redovnije, a ne samo jednom ili dvaput.

SUDIJA MEJ: Možda se još to može razraditi. Recite mi, koji oblik upozorenja je za vas prihvatljiv i zašto mislite da je to važno?

TUŽILAC NAJS: Forma bi trebala da bude u skladu sa opštim pristupom da ono što se kaže u ovom postupku može postati relevantno i da to Pretresno veće može da razmatra u trenutku kada bude donosilo odluku po optužnici. Zašto je to potrebno? Ne mislim da je to potrebno u smislu da je to suštinski i pravno bitno, ali je poželjno. Zašto to nije suštinsko pitanje? Zbog sledećeg razloga: ako tokom jedne od ovih rasprava optuženi želi nešto da kaže što je protivno njegovim interesima ili što bi moglo činiti nepriznanje, onda u skladu sa pravilima, takvi iskazi se mogu dokazati i mogu postati deo dokaznog materijala u predmetu, kao da je dao jednu takvu primedbu negde drugde i neko drugi bi mogao čuti takvu primedbu. Dakle, to nije od suštinske važnosti i to je konsenzus onih kojima se obraćam za savet. Postoji i drugi razlog zbog koga to nije od suštinske važnosti. Prilikom hapšenja njemu je istražitelj, koji se njime bavio, pročitao sva njegova prava.

SUDIJA ROBINSON: Kakvo je tačno upozorenje on tada dobio?

TUŽILAC NAJS: Nemam ga ovde pri ruci. Može da se pronade. To je verovatno normalno upozorenje, u skladu sa Pravilnikom. Prema tome, da li bi bilo dobro da se on i dalje upozorava? Mi mislimo da treba. Čovek kome se sudi nalazi se uvek pod određenim pritiskom koji bi ga mogao navesti i na to da bude nepažljiv kad govori i u istražnoj fazi. I uopšte, u fazi kada se osobi da mogućnost da svedoči pred Sudom, smatra se da je obično mudro da se upozori na ozbiljnost situacije u kojoj se našao i, dakle, da mu se na taj način da upozorenje.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, da li vi pravite razliku između izjava koje bi optuženi mogao da dà na isti način na koji izjave iznose zastupnici Tužilaštva i njegovog svedočenja?

TUŽILAC NAJS: Možda će ovaj sud, budući da ne postoji ništa o tome u Pravilniku, odlučiti da treba da dâ različitu težinu svedočenju pod zakletvom i iznošenju pravnih argumenata. O tome treba da odluči ovaj sud. Međutim, mi ovde ne pravimo razliku u kategorijama, razliku između onoga što on kaže kada iznosi pravne argumente i onoga što bi mogao da kaže kad bude svedočio o činjeničnim pitanjima. Prema našem iskustvu sa ovim optuženim, ukoliko on prilikom iznošenja pravnih argumenata odluči da spomene i nešto što se tiče činjeničnih pitanja, onda to što on bude rekao može biti od materijalne važnosti u ovom predmetu i to baš od onakve važnosti kao da je to izrekao prilikom svedočenja pod zakletvom. Međutim, nas brine to da bi optuženi morao imati ma umu i morao shvatiti da mu to upozorenje dolazi od Suda i da ono što on kaže može biti od materijalne važnosti u ovom predmetu i da bi ono što on kaže moglo postati deo korpusa koji, prema našem mišljenju, njega tereti.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Gospodine Vladimirov, izvolite.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV: Hvala. Želeo bih i ja nešto da kažem po ovom pitanju. Amikusi prave razliku između dve stvari koje su od suštinske važnosti u ovom predmetu. Smatramo da treba razlikovati odgovor na bilo koje pitanje i tu treba dati upozorenje da on ne mora da odgovori, s jedne strane, a druga je stvar kad neko nešto spontano kaže. Ako pogledate Pravilnik, u Pravilu 42(A)(iii) stoji da optuženi ima pravo da ne govori tokom istrage i da se upozori da će svaka izjava koju bude dao biti zabeležena i da može biti korišćena kao dokaz. Čini se da ovde ne postoji takva distinkcija, jer to može da znači da vi imate pravo da ništa ne kažete, a ako nešto kažete, to je izjava koja može da se koristi kao dokaz ili neko to može da smatra da bilo koja izjava, nevažno da li je bilo kakvo pitanje pre toga postavljeno optuženom, za svaku izjavu prethodno mora da se da upozorenje. Smatramo da, ako se

optuženom ovde postavi neko pitanje, pre toga mora da se upozori i nema nikakve sumnje da je to pravilan način rada. Isto tako smatramo da je dužnost Suda da ga na to upozori. Međutim, ukoliko on govori na svoju vlastitu inicijativu, onda smatramo da je jedno upozorenje dovoljno. Znači, to je razlika koju mi pravimo. Dakle, imamo nešto suptilniji pristup ovoj stvari nego Tužilaštvo.

SUDIJA MEJ: U redu, razmotrićemo to i izdati nalog, kad dođe vreme.

TUŽILAC NAJS: Poslednja tema o kojoj želim da govorim, osim kad budem govorio o drugim predmetima i stanju obelodanjivanja u njima, o čemu ću govoriti pri kraju, dakle poslednja tema je pitanje obelodanjivanja po Pravilu 68, što je vezano za ovaj i za druge predmete. Nadam se da je Pretresno veće imalo mogućnost da pročita izveštaj i dodatak izveštaju koji je sastavio gospodin Rida (Reid). U tom izveštaju se govori o tome kakvu količinu materijala Tužilaštvo ima u posedu, kakve procedure je bilo potrebno primeniti da bi se taj materijal doveo u formu koja se može elektronski pretraživati, procedura koja je primenjena prilikom elektronske pretrage tog materijala i govoreći opštim terminima, primenjene procedure koje su do sada primenjivane da bi Tužilaštvo moglo da primeni obaveze koje proističu iz pravila 68. Ako pogledate stranicu osam dokumenta, mogao bih da sumiram gde se mi sada nalazimo. Pretresno veće se sigurno seća da smo prvobitno planirali projekat koji bi se zasnivao na najširim mogućim kriterijumima za elektronsku pretragu, u skladu sa pravilom 68. Nakon naše poslednje rasprave, kada sam sugerisao da bi možda i amikusi želeli da sudeluju u ovom pitanju, održan je sastanak na kojem su usvojeni nešto uži kriterijumi. Još uvek se radi o nečem vrlo aproksimativnom, jer nije bilo dovoljno vremena da se stvari pravilno razmotre. I ti uži kriterijumi još uvek zahtevaju ljudske resurse, kako bi se završilo sa obelodanjivanjem po Pravilu 68. To zahteva, dozvolite mi da kažem na sledeći način, "14-čovek-godina" da bi se taj materijal mogao pronaći i

otprilike isto vreme da bi se taj materijal mogao pregledati. Prema tome, radi se o "30-čovek-godina" rada. Prema tome, kada bismo imali 30 ljudi, što mi nemamo na raspolaganju, trebalo bi godinu dana rada, 60 ljudi, šest meseci i tako dalje. Taj problem proizlazi iz količine materijala koji se nalazi u posedu Tužilaštva. To je, takođe, odraz činjenice da se u vreme kada je materijal bio mnogo manji smatralo da je najširi mogući pristup Pravilu 68, pravilan pristup i dakle, da treba primeniti širokogruđe parametre na kompletan korpus materijala. Nadam se da je ovaj dokument od pomoći uopšte, ne samo za ovaj Predmet i možda će sada iz toga proizaći, nakon što Pretresno veće zna tačno šta je potrebno za ovakvu pretragu, da će takav jedan opšti pristup organi ovoga Suda morati da preispitaju. Međutim, to ne rešava naš neposredan problem. Pre nego što budem govorio o tome kako bismo se mogli pozabaviti ovim problemom, Pretresno veće će pri kraju ovog izveštaja primetiti da smo mi izneli različite sugestije. Međutim, one će verovatno moći da se primene tek u budućnosti, a ne u ovom predmetu, uključujući i sugestije za koje mi smatramo da nisu nevažne, a to je na koji bi se način u budućnosti to pravilo menjalo. Za potrebe ovog predmeta, želeli bismo da Sud razmotri sledeće: prvo, optuženi će najverovatnije znati da li i gde se nalazi ekskulpatorni materijal, koji mi posedujemo. Kad bismo ga pozvali i ukoliko se on odazove pozivu i da identifikuje gde smatra da se ekskulpatorni materijal može pronaći, to će nam omogućiti da fokusiramo našu pretragu i mi ćemo to i uraditi. Pretpostavljam da su se slične stvari već dogodile u *Predmetu Plavšić*, i to ne po pravilu 68, nego po, čini mi se, jednoj drugoj odredbi, gde je Odbrana zatražila da se Tužilaštvo fokusira i Tužilaštvo se onda fokusiralo prilikom pretrage svoje baze podataka na tačno određene stvari. Ukoliko optuženi, ili to ovako da kažem, ukoliko Sud prihvati tu sugestiju, a optuženi ne bude raspoložen da se odazove takvom pozivu, onda ćemo biti ostavljeni sami sebi i onda je, naravno, naša dužnost da ispoštujemo Pravilo 68 u onoj meri u kojoj to možemo. Amikusi su mi jutros rekli da su, nakon našeg poslednjeg sastanka krajem prošle godine, o tome još razmišljali i mislim da

će vam gospodin Kej o tome nešto više reći. Sve što ćemo onda moći da uradimo, uradićemo uz njihovu pomoć i saradnju, što će nam omogućiti da naše pretrage još više suzimo, imajući u vidu kompletan vremenski raspored za ovaj predmet. Kad je reč o ljudstvu, naši resursi su ograničeni. Verovatno ćemo moći da proračunamo koliko "čovek-dana" imamo na raspolaganju za ovaj predmet, za obelodanjivanje po Pravilu 68 i možda bismo mogli, možda uz pomoć amikusa ili Pretresnog veća, ne odmah sada, ali kasnije, identifikovati odgovarajuće parametre, koje bi trebalo primenjivati prilikom pretrage. Želeo bih da istaknem još jednu stvar pre nego što sednem i dozvolim gospodinu Keju da nešto kaže o tome. Čini mi se da bi moglo biti od pomoći i amikusima i optuženome i Sudu, kada bi postojao nekakav katalog materijala koji bismo posedovali. Najveći deo našeg materijala potpada pod Pravilo 70, tako da ga ne možemo javno obelodaniti. Drugi veliki deo po svojoj prirodi ne može biti kategorisan ili katalogizovan. Međutim, jedan značajan deo materijala može da se katalogizuje i ja sam doneo popis takvih kataloga da bih ih raspodelio. To bi moglo biti od pomoći, jer ukoliko optuženi ili amikusi znaju da mi imamo neku kolekciju dokumenata koju smo nabavili na nekoj lokaciji nekog dana, onda bi to njih moglo da natera da kažu "tu može biti nekih dokumenata koji mogu da govore u prilog optuženom, hajde da pretražimo prvo te dokumente". Prema tome, nastojaću da učinim sve što mogu da pomognem takvom procesu. Pripremio sam taj dokument, kako bi svi mogli da ga vide.

SUDIJA MEJ: Bilo bi dobro da ga zavedete, kad za to dođe vreme.

TUŽILAC NAJS: Naravno. To je sve što možemo da uradimo. Želim da kažem još jednu stvar o tome na koji način ispunjavamo naše obaveze iz Pravila 68. Mislim da to nije izrekom navedeno u izveštaju, a radi se o sledećem. Kad god neki svedok dođe da svedoči mi, naravno, moramo pripremiti fascikle sa materijalom koji se odnosi na tog svedoka. Mi obavljamo jednu iscrpnu pretragu u tu svrhu i taj materijal je više puta pregledan iz nekoliko razloga, očigledno

da bi se videlo šta će svedok da kaže kao dodatak onome što mi već znamo da će da kaže i tako dalje. Međutim, u tom trenutku sve što se smatra da potpada pod Pravilo 68 se predaje i naš je stav, i siguran sam da je to ispravan stav, da se tom procesu mora dati prioritet. Tako da će resursi koje mi imamo na raspolaganju od sada, pa do početka suđenja biti iskorišćeni, imajući na umu prioritet koji se odnosi na svedoke koji će doći. Pogledaćemo da li postoji nešto iz Pravila 68 za te svedoke, na primer, prethodne nekonzistentne izjave. Sasvim je pravilno da se mi usredsredimo na te stvari i da to damo na raspolaganje optuženom. Međutim, kad to radimo, mi koristimo resurse koji bi možda mogli biti na raspolaganju za neke šire pretrage.

(Pretno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, zanima me ova zadnja stvar koju ste upravo spomenuli, kad ste rekli da bi trebalo individualizovati pretragu u vezi sa svedocima koji dolaze, dakle, kad tražite ekskulpatorni materijal. Kao što ste rekli, mnogo je bilo diskusije o Pravilu 68 u prošlosti i možda je vreme da ovaj sud institucionalno razmotri ovo pravilo. Međutim, sve dok se to ne učini moramo primenjivati pravilo onakvo kakvo je danas. To je, u stvari, obaveza Tužilaštva i u većini pravnih sistema obaveza Tužilaštva je da obelodani ekskulpatorni materijal. Predlozi koje ste izneli morali su dovesti do saradnje sa amikusima. Međutim, mislim da se ovde radi o obavezi Tužilaštva i ja ne bih želeo da se od toga odstupa. Možda je ovakav pristup, u kome se obaveza ispunjava deo po deo za svakog individualnog svedoka, kako oni dolaze, zadovoljavajući i to bi onda bilo različito od obaveze koju Pravilo 68 nameće, a to je da se ta stvar obavi na jedan opštiji način na početku suđenja. To je nešto što bi Pretno veće moglo da razmotri.

SUDIJA MEJ: Naravno, optuženi je čuo sve što ste rekli i ukoliko bude nekih tema za koje misli da ih treba pretraživati kako bi se

došlo do materijala koji ide njemu u prilog, ili ukoliko on zna za neki konkretni materijal, na njemu je da to kaže i te se pretrage mogu odmah obaviti. Dakle, on je čuo da ste vi to rekli. Kad je reč o ostalim obavezama iz tog pravila, radi se o sledećem: vi možete da uradite samo ono što možete da uradite i mislim da niko ne očekuje ništa više od toga. Naravno, vi morate nastaviti rad na način kao što ste opisali u vašem dokumentu, a to je pretraga u dobroj veri. Pretresno veće i Međunarodni sud, se oslanjaju na dobru veru Tužilaštva. Međutim, ako govorimo o nečemu izvan toga, teško je zamisliti neko pravilo koje bismo sada mogli doneti. Ali, čujmo gospodina Keja (Kay).

TUŽILAC NAJS: Hvala. Pre nego što sednem, rekao bih još jednu stvar. Dostaviću dokument pod naslovom Velike kolekcije u posedu Tužilaštva (Major Collection of the Office of the Prosecutor). Sada ovde imam dokument u kome se nalaze kriterijumi za šire i za uže pretrage koje smo predvideli. Mogu da ih učinim dostupnim, a mogu i da ih zavedem. Međutim, ne bih želeo da povećam količinu materijala, koja je već sada ogromna, osim ukoliko Sud to konkretno ne želi. Ukoliko Sud želi da čuje o kriterijumima, ja to mogu da objasnim.

SUDIJA MEJ: Mislim da i gospodin Tapušković želi da govori o tome.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Časni Sude, predlažem da se ja prvi pozabavim ovim pitanjem, pa će se onda gospodin Tapušković obratiti Sudu. Prosto, radi se o sledećem. Mislim da strane nisu u potpunosti shvatile Pravilo 68. Kao rezultat toga, mi smo se sastali sa Tužilaštvom i obavili razgovore i nakon toga smo napisali svoju strategiju i to za područja za koja mi smatramo, kada smo pročitali potkrepljujući materijal, preliminarnim postupkom po Pravilu 68. Radi se o onom što zapravo daje određena pitanja u ovom predmetu. To je najbolje što možemo da uradimo na osnovu materijala koji smo do sada dobili. Predložili smo sledeće, da

gospodin Tapušковиć, kao čovek koji govori srpskohrvatski, sa svojim pomoćnikom koji govori engleski, da su oni bolje pozicionirani da pomognu Tužilaštvu u ovom poslu. To će biti njihova obaveza, ali oni traže pomoć spolja, za šta smatramo da je potrebno. Rešenje do koga smo juče došli bilo bi da to učinimo odgovornošću na osnovi strateškog dokumenta koji smo napisali, tako da se možemo fokusirati na taj posao zajedno s Tužilaštvom. Mi takođe imamo problem sa resursima. Sada vodimo pregovore sa Sekretarijatom u vezi povećanja resursa, zato što do početka suđenja želimo da budemo spremni i da sve stvari držimo pod kontrolom za vreme suđenja. Ne bih želeo da Pretresno veće bude u ovo uključeno, već samo da nam pomogne u vršenju ovog zadatka. Treba nam pomoć Sekretarijata (Registry) i to je, dakle, zahtev za ljudskim resursima koji smo želeli danas da rešimo. Mi smo, dakle, napravili taj strateški dokument i smatramo da se jedna fokusiranija pretraga može iskoristiti da bi se razdelilo žito od kukolja. Naime, radi se još uvek o obelodanjivanju po Pravilu 68. Dosta velika područja nas neće brinuti. Meni je drago što nam je Tužilaštvo sve obelodanilo, no to možda neće pomoći pitanju u smislu i fokusu samoga suđenja. Mi ćemo nastojati, dakle, da učinimo tu pretragu fokusiranijom. Možda će gospodin Tapušковиć još više o tome da govori.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Hvala. Časni Sude, kada smo juče razgovarali o celom tom problemu ja zaista to nisam shvatio kao nešto što treba da bude pomoć Tužilaštvu. Iz ovog zadnjeg dokumenta koji smo dobili, odnosno podneska Tužilašta, 4. januara 2002. godine, saznao sam, kao *amicus curiae*, da je vlada Srbije, Vlada Republike Srbije, pre neki dan, krajem decembra meseca prošle godine dostavila Tužilaštvu 27.000 stranica koje se tiču aktivnosti Oslobođilačke vojske Kosova. Smatrao sam da bi to bilo vrlo zanimljivo proučiti, upravo u vezi strategije o kojoj je reč ovde. Čuli ste malopre da ako bi se neko bavio tim problemom sam, trebalo bi mu 14 godina. Dakle, to je gotovo apsurdna situacija u kojoj bi se neko mogao naći, ako treba da se pozabavi

jednim takvim problemom, ali saznajući za taj podatak, što je za mene vrlo važno, da postoji dokumentacija koja se tiče aktivnosti Oslobođilačke vojske Kosova na 27.000 strana, smatrao sam da bi bavljenje tom dokumentacijom moglo da bude vrlo korisno za ovu našu strategiju koju smo mi napravili. To je jedan problem. Drugi problem, koristim ovu priliku da iskažem svoj stav u vezi ovoga o čemu je govorio tužilac, kada se to tiče upozorenja koja bi možda trebalo davati optuženom u određenim trenucima. Ja razumem da bi takva upozorenja mogla da budu korisna u momentu ako bi se Sud nekim pitanjem obratio samom optuženom, ali upozorenja optuženom u momentu kada on bude delovao kao sopstveni branilac, on se odlučio za to da se brani sam, ograničavalo bi tu njegovu, upravo, ovaj, odluku da se brani sam. Dakle, da upozorenje, po mom shvatanju, u momentu ako ga vi nešto pitate, ali upozorenje u momentima kada se on bude bavio određenim pitanjima i da to onda eventualno može čak da bude iskorišćeno na njegovu štetu, to, zaista, mislim da ne bi bilo u redu. Hvala.

SUDIJA MEJ: Hvala vam. Svakako, ovo je stvar koja stalno treba da se pregledava tokom čitavog suđenja. Ukoliko bude potrebno, daćemo vreme za to. Nadajmo se da to neće zadržavati suđenje. Ipak, ukoliko dođe do novog materijala, moraćemo da ga razmotrimo, kao i materijal koji je spomenuo gospodin Tapušković. Gospodine Najs, sada je vreme za pauzu, ali mi dozvolite da kažem nešto u vezi onoga što ste ranije govorili, a u vezi svedoka koji treba da dođe pred Sud i donese materijale. Smatramo da bi bilo od pomoći da dobijemo dosije, sličan dosijeu Tulica, sećate se *Predmeta Kordić*, kada je napravljen čitav dosije u vezi događaja u jednom konkretnom selu, sa svim podacima i informacijama koje su se toga ticale i to je bilo od velike pomoći. Mislim da se sećate odluke u vezi s tim šta je bilo prihvatljivo, a šta ne. Dakle, smatramo da bi bilo od pomoći da se dobiju slični dosijei u vezi raznih opština u ovom predmetu. Možda vi to već radite.

TUŽILAC NAJS: Mislim da to neće biti problem. Izvestiću vas o tome nakon pauze.

SUDIJA MEJ: Radi se samo o prezentaciji dokaza. Sada ćemo napraviti pauzu od pola sata.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ne bi trebalo da bude nikakvih problema u vezi sa sastavljanjem dosijea za pojedine lokacije. Pretpostavljam da želite dosije koji će sadržavati već navedene dokazne predmete koji su sakupljeni lokaciju po lokaciju, kao i druge dokumente koji se mogu ȋitati tih lokacija. Mi ćemo to uraditi. To, međutim, povlači još jedno pitanje koje moramo da obradimo ovog jutra. Pre nego što pozovemo svedoke, namera-
vamo da vam damo sažetke njihovih svedočenja. Kao što znate iz drugih predmeta, takvi sažeci se obično rade dan ili dva pre nego što svedok počne da svedoči, jer oni odražavaju i ono što svedok kaže tokom prethodnog razgovora, koji se održava dan pre svedočenja. Pokušaćemo da dužina toga bude takva da oni budu od pomoći Sudu. Međutim, nećemo moći da ih obezbedimo na drugom jeziku, osim engleskog. Ukoliko to bude stvaralo problem optuženom, iako on razume i čita engleski, onda ćemo možda morati da promenimo taj plan. Ali, naša prvenstvena namera je da ga obezbedimo u formatu koji će biti od koristi Sudu. U prošlosti smo koristili razne modele. Ponekad smo imali kratke napomene, dve do tri stranice, najviše pet, za svedoke koji će nekoliko dana svedočiti. Obično je to smišljeno da bi Sud mogao unapred da vidi o kojim se temama radi i da vidi, otprilike, o čemu će svedok da govori. Bilo je i dužih verzija, gospodin Rajnefeld zna za to jer se to koristilo u jednom od njegovih predmeta, u kojima je taj dokument ličio na punu ili revidiranu izjavu svedoka. Mi smo to isprobavali tokom vikenda da vidimo koliko ti dokumenti treba da

budu dugi, odnosno kratki. Videli smo da bi za jednog svedoka koji bi nekoliko dana svedočio takva izjava trebalo da ima 10 do 12 stranica. Prema tome, mi smo sada u rukama Suda, ukoliko je Sud u stanju da nam kaže šta on želi s tim u vezi, a šta ne, onda je moj plan da radimo nešto što će biti između te dve kategorije. Znači, dokument koji će sadržati numerisane paragrafe, sa naslovom za svaki paragraf i onda nekoliko rečenica koje će stajati pod tim naslovom i koje će dati suštinu onoga o čemu će svedok da govori.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, mislim da ste na pravom putu, potrebno nam je nešto između kratkog i dugog. Pogotovu nam treba nešto što će biti dovoljno detaljno da to omogući optuženom i amikusima da pogledaju o čemu se radi i da vide u kom delu će se suprotstaviti postavljanju sugestivnih pitanja. To je jedna od vrednosti takve prakse.

TUŽILAC NAJS: Delovaćemo u skladu s tim, ukoliko to možemo da smatramo za stav čitavog Pretresnog veća. Želim da istaknem još dve stvari koje proizilaze iz jutrošnje rasprave. Kolekcija dokumenata, koju je spomenuo gospodin Tapušević, došla je u naš posed tokom dva dana i to u oktobru prošle godine. Ona je procesuirana lokalno u onoj meri u kojoj je to bilo moguće, uz pomoć lokalnog osoblja. Ona se sada prebacuje u Hag (the Hague), gde imamo ograničeni broj prevodilaca koji prevode sa albanskog jezika. Međutim, oni su već zauzeti drugim projektima, ne samo projektom za Pravilo 92*bis*. I iako neće proći mnogo vremena pre nego što ti dokumenti budu prevedeni u obliku sažetaka kako bismo mogli da znamo o čemu se radi, u ovom trenutku ne mogu da kažem kada će ta kolekcija dokumenata u potpunosti biti procesuirana. U ovom trenutku radimo na tome. Zatim, kad je reč o jutrošnjoj odluci o roku od 30 dana koji treba da protekne pre nego što neki svedok počne da svedoči, a nakon što je uručena njegova izjava, mislim da to neće biti moguće ukoliko svedoci zadrže svoja mesta na listi koju smo dali jutros, jer imamo tu jednu ili dve izjave koje neće biti spremne u ovom trenutku i neće

biti spremne u tom tridesetodnevnom roku. Na primer, broj tri je kandidat za to. Njih ćemo raditi što je moguće brže, kako bismo te izjave pripremili što je moguće pre, ali siguran sam da taj tridesetodnevni period neće biti ispoštovan za sve svedoke. Zatim, postoji i problem u vezi sa prevođenjem tih dokumenata na BHS, kao i problem koji se tiče prethodnih izjava, koje ne moraju biti nekonzistentne, ali, prethodne izjave tih svedoka koje mi moramo da obelodanimo, a koje možda neće biti prevedene na BHS. Stoga ćemo morati da donesemo odluke o tome kojim izjavama i kojim materijalima treba dati prioritet. Moj je stav da prioritet treba dati stvarnim izjavama svedoka koji će svedočiti, a da će prevod prethodnih izjava dobiti drugu klasu prioriteta. Sve eventualne loše posledice takvog pristupa će, mislim, biti ublažene time što ćemo moći da damo engleske verzije amikusima koji, naravno, ne zastupaju ovog optuženog, ali će barem moći da identifikuju neke problematične stvari koje proizlaze iz razlika među izjavama, a i za slučaj da sam optuženi ne bude čitao izjave, ili ako ih bude čitao ne identifikuje te poteškoće. Dakle, to je problem kojim ćemo morati da se pozabavimo, od svedoka do svedoka. To je ono što trenutno nameravam da kažem po ovom pitanju. Što se tiče optužnice za Bosnu, želeo bih da dodam još jednu stvar. Obelodanjivanje materijala koji potkrepljuje tu optužnicu trebalo bi da bude završeno, čini mi se, u petak. Ovde imam kompletan izveštaj, ali ga mogu sažeti za vas. Skoro sve je već dostupno. 18 fascikla čeka da ih amikusi preuzmu. Zamolio bih ih da ih danas uzmu, umesto da nas obavezuju da im dostavimo na neki drugi način. Oni spremni čekaju u Sekretarijatu. Kad je reč o preostalom materijalu, on još nije obelodanjen jer je bilo problema sa prevodom. Čak i kad dobijemo natrag prevedene dokumente, mi ih moramo redigovati. Unapred očekujemo da će odgovarajući nalog biti donet, ali moramo delovati na osnovu pretpostavke da ćemo to uraditi u veoma kratkom roku, dakle, da uklonimo detalje o nekim svedocima. Dakle, uzevši u obzir sve ovo, smatramo da taj materijal treba da bude na raspolaganju amikusima i optuženom do petka, 25. ovog meseca. Ukoliko ne budemo mogli da

ispoštujemo taj datum, o tome ćemo obavestiti strane. Upravo sam se setio da treba da spomenem još jednu stvar i setio sam je se kad sam video jednog od pravnih referenata iz jednog od prethodnih predmeta, *Predmeta Kordić*. Verovatno bi imalo smisla ukoliko bismo se sastali sa pravnim referentom Pretresnog veća, kako bismo se dogovorili na koji način da označavamo dokazne predmete na suđenju, kakva će biti numeracija. Ne moramo sada da trošimo vreme na to i ukoliko mislite da te oblasti možete da delegirate vašem referentu i to će biti u redu.

SUDIJA MEJ: Da.

TUŽILAC NAJS: Shvatili smo na osnovu ranijih suđenja da, tamo gde je to moguće, hronološki sistem numerisanja može biti od velike pomoći. Sistem koji smo mi upotrebljavali u *Predmetu Kordić*, gde smo pokušavali da zadržimo hronologiju korišćenjem podbrojeva bio je pomalo zbunjujuć i zato to nećemo koristiti na ovom suđenju. Uradićemo nešto drugo.

SUDIJA MEJ: Hvala, gospodine Najs. Sada bih želeo da govorim o rasporedu. Verovatno želite nešto da kažete i o tome. Prvo, kad je reč o datumima, od 20. do 22. februara, to je druga nedelja suđenja, sudija Robinson će 20. i 21. februara biti odsutan zbog javnih dužnosti. Sudija Kwon (Kwon) i ja ćemo, po pravilu *15bis*, zasedati sami. 22. februar je neradni dan Ujedinjenih nacija (United Nations), prema tome, tog dana neće biti suđenja. Zatim neradni dani u Ujedinjenim nacijama za Uskrs su petak, 29. mart i ponedeljak, 1. april. Dakle, tih dana neće biti suđenja. Isto tako neće biti suđenja između 2. i 5. aprila, to je nedelja koja sledi odmah nakon Uskrsa. Svih ostalih dana ćemo raditi. Postoje i drugi neradni dani Ujedinjenih nacija i pobrinućemo se da amikusi dobiju kopije tog rasporeda. Isto tako postoje i neki neradni dani ovde u Holandiji (Netherlands), koje Sud preuzima. Letnji raspust Suda će biti u avgustu. U ovom trenutku nije jasno da li će početi 5. ili 12. avgusta. To zavisi od toga kako će se stvari ovde organizo-

vati. Međutim, raspust će trajati tri nedelje i početi bilo 5. bilo 12. To ćemo rešiti što je moguće pre. Upravo me je kolega podsetio da će u julu biti odžana plenarna sednica od 10. do 12. jula, znači suđenje se neće održati u te dane. Kad je pak reč o radnim satima, za ovo Pretresno veće je predviđeno da se radi ujutru. Kao što znate, u svakoj sudnici će se održavati po dva suđenja, od februara. To znači da se suđenja održavaju i pre i posle podne. Nama su dodeljena prepodneva od 9.00 do 13.45. Možda bi bilo dobro da vam sada dam te rasporede, tako da ljudi znaju kakva je situacija. Predlažemo da rasprava traje od 9.00 do 10.30, da zatim bude pauza od 10.30 do 10.50, da se zatim radi od 10.50 do 12.15, zatim pauza od 12.15 do 12.35 i zadnja sednica od 12.35 do 13.45. Možda će biti promena tog rasporeda, na primer, petkom ćemo možda završiti ranije. Gospodine Najs, osim ako nemate još nešto da kažete o toj temi, predlažem da sada damo reč amikusima.

TUŽILAC NAJS: Ima jedna stvar, koje sam se setio kad ste govorili o rasporedu. Nakon razgovora sa Službom za žrtve i svedoke (Victims and Witness Unit), koja, naravno, mora da pripremi pet ili šest suđenja u isto vreme, postalo je jasno da ćemo naše svedoke morati da dovodimo u grupama, znači, oni će svi zajedno doći jednog dana i zatim se svi vratiti drugog dana. Nije moguće organizovati pojedinačne letove svakog dana. Pokušaćemo da izradimo najbolji način tih grupisanja. Verovatno će oni dolaziti utorkom, a odlaziti četvrtkom ili petkom i pripremićemo svedoke da će biti preklapanja, ali svi će oni najverovatnije dolaziti u utorak, a odlaziti u četvrtak. Nikada nije dobro da se svedoci ovde zadrže predugo. Moglo bi se desiti da ponekad imamo premalo svedoka, nadam se da se to neće dogoditi, ili ćemo možda ponekad zatražiti od Pretresnog veća da promeni raspored kako bi se oni mogli vratiti na vreme, jer ukoliko propuste let, moraju da čekaju na sledeći čitavih nedelju dana.

SUDIJA MEJ: Hvala vam. Obraćam se sada amikusima. Nalog o rasporedu od 4. januara, gospodine Kej, od vas traži da se Pretresnom veću obratite u vezi s tim. Da li će biti dodatka u vašem podnesku, za koje vi smatrate da bi mogli biti prikladni? Ukoliko takvih ima mi ćemo vas saslušati, a zatim bih ja želeo još nešto da kažem u vezi s tim.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Pretpostavljam da govorite o nalogu kojim smo mi imenovani, gde su navedene konkretne dužnosti amikusa. To je bilo 30. avgusta 2001. godine. To je nalog koji često konsultujemo u našem radu. Ovog trenutka nemamo nikakve ideje o tome kako bi se ta stvar mogla još bolje organizovati, a da stvari ostanu unutar uslova kojima smo imenovani.

SUDIJA MEJ: Pretresno veće ima dovoljno vremena da razmisli o tome i postoje dve stvari gde bi nam bila potrebna vaša pomoć. Ne morate sada o tome da govorite, osim ukoliko želite. Prvo područje je da se Pretresnom veću skrene pažnja na moguće odbrane, na primer, samoodbranu i te stvari moraju da se daju na uvid optuženom na osnovu dokaznog materijala. Druga stvar je da se iznesu argumenti o eventualnom značaju vazdušnih napada NATO-a na Kosovu, ukoliko to ima značaja za ovo suđenje. Zato, gospodine Kej, imamo na umu da proširimo nalog o vašem imenovanju kako bi mogao pokriti i te teme. Možda će tokom suđenja iskrsnuti još neke teme i mi ćemo onda od vas da tražimo pomoć u tom smislu. Međutim, naravno, postoji i veoma opšta odredba da nam vi budete od pomoći u svim stvarima, koje vi smatrate prikladnim, da bi se obezbedilo fer suđenje.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Pretresnom veću mogu da kažem da smo mi te dve stvari već uklopili u našu opštu odredbu. Mi smo u našoj strategiji konkretno objasnili obe stvari, prvu, koju ste vi spomenuli, kao i drugu, koju je spomenuo optuženi u svome obraćanju Sudu prošle godine. Mi smo to uključili u jedno od područja koje nas brine u vezi sa obelodanjivanjem po pravilu 68. Prema tome,

imali smo obe stvari na umu i nemamo prigovora da se one izrekom dodaju nalogu Suda.

SUDIJA MEJ: Hvala. Da li postoje još neke stvari koje želite da iznesete, vi ili neko od vaših kolega?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, radi se o Pravilu 15*bis* o ovlašćenjima Pretresnog veća, koje će biti primenjeno 20. i 21. februara, kao što ste to malopre rekli. Smatramo da bi Pretresno veće trebalo da sačeka sa donošenjem odluke o iskorišćavanju svojih ovlašćenja pre nego što se dođe do konkretnog mesta u svedočenju. Mi ne znamo šta će biti u dokaznom materijalu koji će se čuti u svedočenju, od 19. februara ili nešto ranije. Prema tome, savetujemo Sud da u ovom trenutku ne donese nalog u tom smislu, jer to možda neće biti u interesu pravde, a to je kriterijum iz pravila 15*bis*(A)(ii).

SUDIJA MEJ: Mi ćemo to svakako imati na umu i nećemo izdati taj nalog sve dok ne vidimo kakva je tačno situacija sa svedočenjima. Ali smo imali na umu da izdamo taj nalog.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Mi to prihvatamo, a vi ćete sigurno čuti naše argumente o tome kada za to bude vreme. Nemam više ništa da kažem, ali mislim da bi gospodin Tapušković nešto rekao.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Tapuškoviću.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Hvala. Ja ću biti vrlo kratak, gospodo sudije. Ja bih hteo samo na jednu stvar već sada da ukažem. Ja razumem ono što je sudija Mej (May) malopre kazao, da ovde nećemo morati, niti moći da se bavimo nekakvim velikim istorijskim proučavanjima problema koji su prethodili svemu ovome. Ja znam da se u nekim drugim slučajevima tome mnogo više posvećivalo pažnje nego što je bilo potrebno, ali čini mi se da je taj istorijski okvir koji je obuhvaćen optužnicom i koji se svodi

praktično na jedan period vremena od 20 godina, između 1980. i 1999. godine, suviše kratak rok da biste vi mogli da savladate sve one probleme koji su uzrokovani, to što se na kraju 1999. godine dogodilo. Znači, uz sav respekt stava Pretresnog veća da se u tom pogledu ne ide preširoko, čini mi se da bismo mi, kao *amikus curiae* mogli i trebali da upoznamo Pretresno veće sa jednim malo opširnijim vremenskim tokom u kome su se događale stvari, koje su na kraju dovele do katastrofe. Zaista verujem da bi to veoma mnogo pomoglo ovome Pretresnom veću da sagleda problem koji je pred vama, jer to što se na Kosovu na kraju dogodilo, zaista je produkt nečega što ima korena u veoma dalekoj prošlosti, ali da ne idemo veoma u daleku prošlost, recima da odemo samo do II svetskog rata. Mislim da će to biti korisno da se u najkraćem možda i mi pozabavimo time, i da Pretresno veće možda upoznamo sa nekim stvarima koje su vezane za to. Hvala.

SUDIJA MEJ: Gospodine Tapušковиću, možda bi bilo od pomoći ako biste nam pismenim putem ukazali, što je moguće pre, na pitanja za koja smatrate da su relevantna, tako da mi možemo o njima doneti odluku, a i da Tužilaštvo o tome može da bude obavješteno. Razumem to što govorite i ne nameravam da sugerišem ikakvu odluku u vezi s tim. Jedino što mi je na umu jeste da mora da postoji granica u vezi sa istorijom koju ćemo čuti i mi ćemo se tačno voditi po pravilima koja određuju relevantnost. Možda postoje neke druge stvari koje želite da istaknete i koje su sasvim legitimne. Dakle, molim vas da ukratko stavite u pismenu formu ono što smatrate da ulazi u okvir relevantnosti, tako da možemo to uzeti u razmatranje, a, naravno, to će se dati i Tužilaštvu.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Hvala. To je baš ono što sam imao na umu. Hvala.

SUDIJA MEJ: Osim ako nema ništa drugo što bi amikusi hteli da kažu, obratio bih se optuženom. Gospodine Miloševiću, bavili smo se drugim stvarima. Prvo što želim sada u vašem slučaju da rešim

jeste da se vama mora dati obaveštenje o proceduri koja će se slediti na suđenju. Ono što predlažem je da vam pročitam ono kako će suđenje izgledati tako da biste to mogli da razumete. Postupak će ići ovim redosledom. Na početku će se održati uvodna reč. Tužilaštvo će izneti svoju uvodnu reč. Optuženi zatim može, ako želi, da dà izjavu. Takva izjava nije izjava pod zakletvom, te stoga ne podleže ispitivanju. Zatim sledi izvođenje dokaza Tužilaštva. Tužilaštvo poziva svoje svedoke i izvodi dokaze. Ispitivanje svedoka ide ovim redosledom: najpre Tužilaštvo vrši glavno ispitivanje, zatim optuženi unakrsno ispituje, onda jedan od amikusa vodi unakrsno ispitivanje i, na kraju, Tužilaštvo vrši dodatno ispitivanje. U vezi s ovim treba dodati da se unakrsno ispitivanje podvrgava kontroli Pretresnog veća. Ograničeno je na temu svedočenja iz glavnog ispitivanja, na pitanja koja se tiču kredibiliteta svedoka, ili ona pitanja koja su relevantna za izvođenje dokaza onoga ko vrši unakrsno ispitivanje. Samo uz dozvolu Pretresnog veća unakrsno ispitivanje može da se dotiče i drugih pitanja. Po završetku izvođenja dokaza Tužilaštva optuženi može da podnese zahtev za oslobađajuću presudu, a Pretresno veće mora da oslobodi optuženog ukoliko bude postojao nedostatak dokaza da bi se mogla doneti presuda o krivici. Zatim sledi izvođenje dokaza Odbrane. Optuženi može dati uvodnu reč, pozivati svedoke i iznositi dokaze. Može se pojaviti pred Sudom kao svedok u svoju odbranu. Svi svedoci, uključujući i optuženog, biće podvrgnuti unakrsnom ispitivanju od strane Tužilaštva. Može ih unakrsno ispitivati i jedan od amikusa. Ukoliko se bude vršilo unakrsno ispitivanje optuženi može sprovesti i dodatno ispitivanje. Izvođenje opozitnog dokaza i replika sledi nakon toga. Tužilaštvo može pozvati svedoke koji bi pobijali navode Odbrane, optuženi može izvesti dokaze kao repliku, a Pretresno veće, takođe, može pozvati svedoke. Nakon toga slede završni govori. Strane i amikusi podnose svoje završne podneske. Pretresno veće će saslušati završne govore Tužilaštva, amikusa i optuženog, a nakon završetka suđenja Pretresno veće se povlači da bi donelo presudu, koja će biti javno objavljena, datu-

ma, koji će biti određen. Ova procedura će se staviti u pismenu formu. Jedan primerak će se dati optuženom, a biće na raspolaganju i javnosti. Gospodine Miloševiću, sledeća stvar se tiče vašeg zastupanja. Vi imate pravo da predstavljate sami sebe, ali mi vas podsećamo da još jednom razmotrite mogućnost da vas zastupa advokat, s obzirom na složenost i ozbiljnost ovog predmeta. U svakom slučaju optuženi će morati da razmotri da li želi da poziva svedoke i da li želi da dobije dokumente i kako će se to obaviti. S tim u vezi Pretresno veće će pomoći koliko god bude moglo u pozivanju svedoka. Shvatamo da telefonski pozivi stoje na raspolaganju optuženom, ali ukoliko želi pomoć istražitelja, na osnovu zahteva jedan mu se može dodeliti. U međuvremenu, gospodine Miloševiću, vi treba da razmotrite koje svedoke želite da pozovete, uz odredbu da moraju biti relevantni. I dodao bih još da što ranije Pretresno veće bude informisano o tome lakše će se organizovati dolazak svedoka. Gospodine Miloševiću, čuli ste šta sam rekao. Recite da li postoji još nešto što biste želeli da kažete u vezi s vašim suđenjem i u vezi s onim što je danas rečeno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Upravo u vezi onoga što je danas rečeno, gotovo sve što smo čuli pokazuje da pod vidom suđenja treba da se izvrši operacija zamene krivca, usmerena na proizvodnju jednog konstruisanoga opravdanja za zločine koji su izvršeni u NATO agresiji na moju zemlju i moj narod. Čak i ova optužnica predstavlja jedan od dokaza da je ovo što tvrdim tačno, jer sva navodna nedela, koja su počinjena u skladu sa tom optužnicom, od strane oružanih snaga Jugoslavije, kojima sam ja imao čast da komandujem, precizno su po datumima smeštena u vremenski okvir u kome je izvršena agresija NATO-pakta na moju zemlju. Namera je očigledno da se objasni kako su oni koji su branili svoje porodice, svoju decu, svoj kućni prag, svoj dom, svoju domovinu, zlikovci, kriminalci, zli ljudi, a da su oni koji su prešli hiljade kilometara da bi noću rušili njihove kuće, ubijali nevine ljude, rušili porodilišta, bolnice, mostove, pruge, vozove, da su to oni, koji su u saradnji

sa albanskim teroristima odgovorni za ogroman broj žrtava i za ogromnu materijalnu štetu, dobri, ispravni i da treba da dobiju podršku međunarodnog javnog mnjenja. Da apsurd bude veći...

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, već sam rekao način na koji će se voditi suđenje. Vi ćete imati mogućnost da iznesete svoju odbranu na način kako sam ja opisao, ali sada nije vreme za to. Nije vreme za govore. Ono što nas sada zanima jeste forma suđenja i postupak kojim ćemo se voditi. Želite li da kažete nešto o tome? Kao što sam rekao, imaćete priliku da iznesete svoju odbranu kada suđenje počne. To je pravo vreme da to uradite, a ne sada. Još uvek nismo ušli u suštinu suđenja, već se bavimo procedurom. Želite li da kažete nešto o proceduri?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa, nije prvi put da nemam priliku da govorim, ali imam da kažem, ako ćete i o...

SUDIJA MEJ: Imaćete priliku da govorite i biće vam dozvoljeno da govorite u adekvatno vreme, za vreme suđenja. Kao što vam je rečeno, ovo sada nije pravo vreme. Sada se bavimo proceduralnim pitanjima. Molim vas, ograničite svoje primedbe na to. Kada suđenje počne, kao što sam rekao, biće vremena da date svoje izjave. Tada to možete da uradite i da iznesete svoju odbranu. Da li želite da kažete nešto o proceduri, ili ne?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Prvo, želim da konstatujem da niste ponudili nijedan argument na veoma jasne pravne činjenice koje sam ovde izneo u vezi sa nelegalnošću ovog suda, osnovanog Rezolucijom Saveta bezbednosti, koji nema ni zakonodavnu ni sudsku vlast i koji nije mogao preneti ovlašćenja koja nema ni na koga, jer kao pravnici dobro znate da se ne mogu preneti prava koja neko nema. U svakom slučaju...

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, mi smo već doneli odluku po tom pitanju i to nije predmet dalje rasprave. Želite li nešto drugo da kažete u vezi s procedurom ili ćemo završiti sa radom?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa, ako ćete da me ograničavate samo na pitanja koja mogu da pokrećem, onda bih rekao u vezi s procedurom još sledeće: po prirodnoj definiciji svakog suda, sud je neutralan, nepristrasan, a pogledajte ovaj sud. Optužnica je podignuta na bazi navoda engleske obaveštajne službe, sudija je Englez, tužilac Englez, *amicus curiae* Englez, a ja sam...

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, mi smo vas pažljivo slušali. Više puta vam je rečeno da se ovo ročište bavi isključivo proceduralnim pitanjima. Vi ćete imati svaku priliku na vašem suđenju da iznesete odbranu i da date sve svoje izjave. To vreme nije sada. Rasprava je završena.

Fond za humanitarno pravo